

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDEELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21^E JAARGANG

WOENSDAG 28 OCTOBER 1936

No. 1087

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
Gouden standaard of conventionele standaard? door <i>Mr. J. van Galen</i>	778
Het conjunctuurdebat in de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde door <i>Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart</i>	779
De monetaire toestand besproken in de Internationale Kamer van Koophandel door <i>Mr. J. G. Koopmans</i> ..	782
De toestand op de wolmarkt door <i>Dr. James Rubinfeld</i>	784
Het bioscoopwezen in Nederland door <i>T. van den Brink</i>	785
INGEZONDEN STUKKEN :	
Curaçao en Aruba door <i>J. J. Korndorffer</i> met Naschrift door <i>Dr. Ir. P. Cohen Henriquez</i>	787

Statistieken:

Groothandelsprijzen.....	790—791
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten.....	789, 792

ROTTERDAM, 26 OCTOBER.

Het bericht, dat op de Duitse lagere en middelbare scholen een middag het onderwijs is opgeschort om gelegenheid te hebben de Duitse jeugd van de beteekenis en historische strekking van het bezoek van den Italiaanschen Minister van Buitenlandsche Zaken op de hoogte te brengen en haar vriendschap voor Italië bij te brengen, verdient zeer de aandacht. Er blijkt uit, dat de banden tusschen beide rijken, ondanks verklaringen, welke tot voor korten tijd het tegendeel, vooral van Italiaansche zijde, wilden doen gelooven, gedurende het bezoek van Graaf Ciano wel zeer versterkt schijnen te zijn. Het blijft uiteraard moeilijk deze banden, op berichten afgaand, geheel juist te waardeeren, maar de erkenning door Duitschland van het Italiaansch Imperium en de erkenning door Italië van de Duitse koloniale aspiraties, wijzen eveneens in die richting.

De economische situatie van Duitschland zal voortaan meer dan ooit in het teken van autarkie staan nu generaal Göring van den Rijkskanselier opdracht heeft gekregen, het nieuwe vierjarenplan uit te voeren teneinde een zoo groot mogelijke autarkie van het Duitse Rijk te verwezenlijken. Met verdubbelde kracht zal tevens aan bevordering van den export gewerkt worden, hetgeen blijkt uit het feit, dat verwacht wordt, dat het exportfonds aanmerkelijk vergroot zal worden. Industrie, handel en nijverheid zouden, gezien de hoogconjunctuur op de binnenlandsche markt, welke door de werkverschaffingen en de bewapening is teweeggebracht, de hieruit voortvloeiende lasten zonder bezwaar kunnen dragen.

Een belangrijk element van het vierjarenplan zullen ongetwijfeld de Ersatzproducten zijn, welke door generaal Göring op groote schaal bij het leger zullen worden aangewend. Mogelijk zal hierdoor voor deze producten inderdaad ondanks de hooge kosten een groote afzet gevonden kunnen worden en misschien daardoor weer een kostenverlaging het gevolg kunnen zijn.

Kostenverlaging in het algemeen in het bedrijfsleven is ook voor ons land nog steeds actueel, in het bijzonder nu prijsstijgingen niettegenstaande het verlaten van den gouden standaard voorkomen zullen moeten worden. Op de algemeene vergadering van den Katholieken Nederlandschen Boeren- en Tuindersbond heeft de voorzitter verlaging van de productiekosten in de agrarische bedrijven een voorwaarde voor een herstel hiervan genoemd, daar hij niet verwachtte, dat deze bedrijven alleen door de gevolgen van de depreciatie van den Gulden weer gezond zullen worden. Inderdaad is het voor deze bedrijven gecompliceerder dan voor verschillende andere bedrijfstakken, zooals bijvoorbeeld de Tilburgsche textielindustrie, waar nu, na eenige weken, de werkloosheid reeds met groote sprongen vermindert.

GOUDEN STANDAARD OF CONVENTIONELE STANDAARD?

Het goud van de circulatiebank, zoo hebben wij sedert de jaren onzer prille economische opvoeding geleerd, is de dekking voor de bankbiljettencirculatie en de andere zicht-verplichtingen van de geöctroyeerde emissiebank. De houder van een bankbiljet kon dit — aldus de pijler van den gouden standaard — steeds inwisselen in gouden munt, desnoods in goud, maar wee dengene, die aan de inwisselbaarheid zou durven raken. De circulatiebank was als het ware de trustee, welke het goud voor den biljettenhouder bewaarde en het op eerste aanvraag moest terug geven; daar de meeste houders echter op die inwisselbaarheid geen prijs stelden, kon de bank meer biljetten in circulatie brengen dan haar goudvoorraad bedroeg, maar stringente bankwetten waarborgden, dat van deze gelegenheid geen misbruik zou worden gemaakt.

Wanneer wij ons deze klassieke opvatting van het circulatiebankwezen te binnen brengen, dan moet het ons op het oogenblik wel even te machtig worden, het is toch onmogelijk dien ouden „gouden standaard” (welke de Peel-act een eeuw geleden zoo soliede trachtte te maken, dat hij op het beslissende moment buiten werking moest worden gesteld) onder denzelfden noemer te brengen met wat Morgenthau thans den „nieuwen gouden standaard” wil noemen. De analogie met: maatschappij der vrije concurrentie versus „New Deal” ligt voor de hand. Inderdaad lijkt die goede, oude, trouwe gouden standaard van een eeuw geleden evenwel op den „nieuwen gouden standaard” van Morgenthau als Bastiat's „Harmonies Economiques” op Roosevelt's „New Deal”.

Gewoonlijk zien wij in de wetenschap, dat theorie de practijk vooruit is, dat zij de wegbereider is voor de laatste. Wij moeten tot onze spijt erkennen, dat het in de economie nog wel eens anders gaat: de practijk neemt vaak een oplossing ter hand, waar de theorie niet aan had gedacht, of niet had voorzien; de practijk met haar telkens nieuwe verschijnselen is grillig als een vrouw; maar zou de schuld ook niet gedeeltelijk bij de theorie liggen? Laten wij echter dit uiterst précaire punt rusten.

Zeker is, dat, wanneer wij thans van den „gouden standaard spreken, en daarbij denken aan dien gouden standaard uit onze leerboekjes, wij met evenveel vrucht kunnen discussieeren over den eigendom van gronden op de maan, want die bedoelde gouden standaard bestaat sinds lang niet meer.

Of die oude gouden standaard ooit werkelijk heeft bestaan wil ik voor het oogenblik daar laten; de Engelsche practijk wijst uit, dat hij juist op het springende punt buiten werking werd gesteld: in 1847 (spoorwegcrisis), in 1857 (Sanderson-crisis), in 1866 (Overend-Gurney-crisis); ik voor mij geloof niet, dat dit toen de schuld van den gouden standaard was, maar een gevolg van het feit, dat het „spel volgens de regels werd gespeeld”: door misbruik van het credietwezen; de gouden standaard straft dit onverbidlijk!

Reeds in de tweede helft der vorige eeuw werden echter in verschillende landen, welke waren overgegaan tot den gouden standaard, aan de inwisselbaarheid eenige beperkingen opgelegd: de „Goldkernwährung” ontstond, terwijl ongeveer terzelfder tijd en min of meer als complement van de „Goldkernwährung” de buitenlandsche wissel-portefeuille haar intrede deed, waaruit de „gold-exchange-standard” zou groeien. Hierdoor was reeds een *principiele* wijziging gekomen in den gouden standaard: niet langer was het bankbiljet volkomen identiek met de standaardmunt: de circulatiebank zorgde er slechts voor, dat de waarde van haar biljetten in het internationale verkeer, minstens even hoog bleef als die van de in de munt- of bankwetten vastgestelde hoeveelheid goud. De rechtstreeksche band met het goud was hierdoor

reeds prijsgegeven; de biljettenhouders bleven als vroeger *juridisch* slechts crediteuren van de circulatiebank, doch *economisch* trad door het lossen worden van het verband een belangrijke wijziging in: het goud was niet langer *dekking* (waardoor het economisch verband tusschen goud en bankbiljet wordt erkend), maar *wisselkoersreserve*. Het verschil kwam — volkomen in overeenstemming met die veranderde beteekenis — ook tot uiting in de houding van de circulatiebank: deze werd van absoluut *lijdelijk* (immers de goudwaarde van haar biljetten handhaafde zich inderdaad automatisch) *actief*. Haar goudvoorraad, eventueel haar buitenlandsche wisselportefeuille, werd haar „masse de manoeuvre” om aan haar plicht — de handhaving van de goudwaarde van haar biljetten te voldoen⁴⁾.

Na de monetaire chaos, welke de oorlog ons had nagelaten, was op de conferenties van Genua en Brussel de goudwissel-standaard troef; de goudproductie was sterk gedaald, aangezien alle landen de gouden standaard hadden prijsgegeven tijdens den oorlog en er dus geen vaste koopers van goud meer bestonden (Zweden weigerde zelfs goud!) en daarom werd allerwege een zoo groot mogelijke besparing op het gebruik van monetair goud aanbevolen. Dat dit kon leiden tot een gevaarlijke illiquiditeit, dat hierdoor niet alleen aan het automatisme, maar zelfs aan de werking van den gouden standaard een einde werd gemaakt, (omdat de invloed van opvraging van saldi op de geldmarkt anders kan zijn dan die van goudonttrekking), daarvan repte men toenmaals niet⁵⁾; de ervaring was hier ook weer een betere leermeesteres dan de theorie!

Een volgende afknabbeling van den gouden standaard was de practijk om slechts goud af te geven, mits dit bestemd is voor een andere circulatiebank, welke zelf ook bereid is tot goudafgifte op dezen voet. De band tusschen biljet en goud werd hierdoor verder doorgesneden. Men begon het goud te behandelen als een soort bovenaardsch goed, niet geschikt zich in handen van gewone stervelingen te bevinden. Ook in de landen, die vóór 1914 toch nog altijd aan den zuiveren gouden standaard meenden te hebben vastgehouden, zooals Engeland en Frankrijk, was intusschen de vrije inwisselbaarheid der biljetten beknot; zij waren overgegaan tot den „gold-bullionstandard”, feitelijk dezelfde als de „Goldkernwährung”.

Nog sterker sprak een en ander uit de handelwijze van enkele regeeringen: de nationalisatie van alle goudvoorraden. „In crisistijd is de practijk om het goud van den eenen particulier aan den anderen over te dragen of van de regeering naar particulieren binnenslands, niet alleen nutteloos, maar uit alle gezichtspunten bezien ook onwenschelijk; het vervoer van goud in groote hoeveelheden is slechts noodzakelijk voor de reguleering van de handelsbalans. Het is daarom raadzaam aan de regeering van een land al het monetaire goud, dat zich binnen zijn grenzen bevindt, in eigendom over te dragen”, decreeteerde President Roosevelt in 1933. Hierbij werd dus demonstratief iedereen band tusschen het nationale ruilmiddel en wettig betaalmiddel en het goud doorgesneden.

Intusschen, zoo zal men misschien opmerken, bleef dan toch altijd nog het goud in die mate basis van het geldwezen, dat de centrale leiding tot taak had de buitenlandsche waarde van de biljetten gelijk te houden aan de waarde van een min of meer vaag vastgestelde hoeveelheid goud. Maar de z.g. „Goudovereenkomst” tusschen de Vereenigde Staten, Engeland en Frankrijk maakt thans ook dit volslagen illu-

⁴⁾ Het Rapport-MacMillan noemt als hoofddoel van den internationalen gouden standaard het handhaven van een pariteit van de buitenlandsche wisselkoersen binnen enge grenzen (blz. 19).

⁵⁾ Mlynarski wees hierop in 1929; zie „Gold and Central Banks”, blz. 75 e.v.

soir. Deze afspraak behelst immers niet anders dan hetgeen in ons land al sedert 1925 practijk was, n.l. het slechts afgeven van goud aan die circulatiebanken, welke zelf ook slechts goud beschikbaar stellen voor uitvoer naar die landen, die hetzelfde doen. Tot voor kort kon men nog altijd guldens omwisselen in goud via de Bank van Frankrijk; welke de inwisselbaarheid in baren handhaafde; dit was nog slechts het eenige dunne draadje, dat onzen gouden standaard — wat daarvan was overgebleven — met de vrije goudmarkt verbond. Thans is dit draadje doorgesneden en de Goud-overeenkomst heeft meteen gezorgd, dat het niet meer zal worden hersteld. Want men kan thans nog wel Dollars, Francs of Belga's omzetten in goud, maar dan moet men zich hiervoor eerst zelf Ponden Sterling aanschaffen om daarmee op de Londensche goudmarkt goud te koopen; hoeveel van dit metaal men dan voor een Dollar of Franc zal verkrijgen is niet te zeggen; de Bank van Frankrijk, de Fed. Reserve banken of welke andere centrale bank ook, garandeeren niet meer een zekere omwisselingswaarde van haar biljetten in *goud*, maar slechts in *elkanders valuta*. Het goud zal op de Londensche vrije markt immers kunnen stijgen of dalen (dit laatste mits niet beneden den aankoopprijs van de goudlanden), de circulatiebanken van de goud-overeenkomst trekken zich hiervan niets meer aan: zij geven slechts dan goud af, wanneer dit noodzakelijk is voor de handhaving van de overeengekomen of gewenschte verhouding tusschen haar valuta's.

Is dit nu werkelijk nog een „gouden standaard” te noemen? Volstrekt niet; een dergelijk stelsel, een zuiver *conventioneelen standaard*, met den naam van het edele metaal te versieren is volkomen onjuist. Men zou het eerder als een hoon kunnen opvatten voor den gouden standaard, die hiermede volkomen om zeep is gebracht. Deze overeenkomst stelt de deelnemende landen in staat de waarde van hun goud te manipuleeren naar goeddunken. Het kan zijn, dat de Londensche goudprijs stijgt van 142/- tot 180/- of 200/-, zonder dat zulks eenigen invloed behoeft te hebben op de verhouding tusschen het Pond, Dollar of Franc, of aanleiding behoeft te zijn tot eenige goudbeweging¹⁾. Men heeft tegen Morgenthau's naam van „nieuwen gouden standaard” opgemerkt, dat Engeland zich toch niet aan het goud bond; dit is echter slechts een ondergeschikt punt. Het enige verschil in monetaire politiek tusschen de drie bedoelde landen is op het oogenblik, dat Engeland geen minimum-aankoopprijs voor goud tegenover het pond garandeert en zich niet verplicht tegenover de pondhouders tot een vaste verhouding — behalve dan voor den tijd van 24 uur! — tegenover Dollar en Franc, maar een gouden standaard hebben de Vereenigde Staten en Frankrijk evenmin als Engeland.

Dit manipuleeren van het goud — wat dus het „managen” van het geldwezen toelaat, doch in internationaal verband (Engeland heeft zich niet aan een vaste verhouding gebonden en is dus vrij in nationaal „managen”) — schijnt in overeenstemming met het Rapport van de Goud-commissie van den Volkenbond. Immers dit in 1932 verschenen (definitieve) rapport beveelt maatregelen aan om abnormale fluctuaties in de koopkracht van het goud te voorkomen. Het heeft evenwel hiertoe niet den maatregel durven noemen, waartoe de drie voornaamste landen thans zijn overgegaan, ja, het merkte juist op, dat aan- of verkoop van goud aan zoo min mogelijk restricties moeten zijn onderworpen. Het zou wel eens interessant zijn thans de meening der Commissie over de goud-overeenkomst te hooren!

De verschillende fasen van de denaturatie van den gouden standaard zijn dus de volgende:

1o. invoering van „Goldkernwährung” en buitenlandsche wissel-politiek, vóór 1914 reeds in een aan-

¹⁾ Vergelijk het „pegging” van Pond, Dollar en Franc in de laatste jaren van den wereldoorlog.

tal kleine landen, na den oorlog in enkele groote;

2o. beperking der goudafgifte door kleine landen tot die circulatiebanken, welke zelf ook goud voor uitvoer beschikbaar stellen;

3o. nationalisatie der goudvoorraden;

4o. goud-afgifte internationaal beperkt tot de circulatiebanken onderling.

Er zit een climax in deze ontwikkeling, welke zeer duidelijk verraadt in welke richting wij gaan. Het goud is reeds lang niet meer ons *geld*, onze nationale *kas*; *individueel* hebben wij niets meer met goud uitstaande; het nationale ruilmiddel, het wettig betaalmiddel, (sedert den oorlog zijn in de meeste landen de bankbiljetten ook wettig betaalmiddel) is ons geld. Wat de internationale waarde hiervan is wordt bepaald door de monetaire politiek van de regeering en/of de circulatiebank; gewoonlijk door eerstgenoemde. Om die internationale waarde te „managen” naar de gekozen politiek wordt het goud nog gebruikt. Men zou ook een ander courant goed tot dit doel kunnen benutten, ja, bij goed vertrouwen zou men zelfs geheel met credieten kunnen werken tot dichting der „gaten” in de „betalingsbalans”; goud is tot nu toe het meest practisch, (vooral omdat merkwaardig genoeg alle landen steeds graag invoer van dit vrijwel nuttelooze metaal zien, maar import van waardevolle goederen alle mogelijke belemmeringen in den weg leggen; ik ben er van overtuigd, dat men met een omgekeerde politiek veel beter resultaten zou bereiken!). „Gouden standaard” kan men een dergelijk geldsysteem m.i. niet noemen; hoogstens „conventioneelen gouden standaard” als men het woord „managen” of manipuleeren niet wil gebruiken.

Of wij de oude gouden standaard nog ooit terug zullen zien? Ik vrees van niet; de tendens gaat in een andere richting, hoeveel platonische liefde ook voor den gouden standaard wordt betoond. Bovendien zijn de omstandigheden sedert de vorige eeuw sterk veranderd; een gouden standaard, die prachtig automatisch werkte in een eenvoudige geldhuishouding, zooals de vorige eeuw nog in hoofdzaak was, zal zonder ingrijpende wijzigingen niet zoo vlot kunnen werken in een crediethuishouding, zooals wij die thans kennen, waar dat automatisme ook bij geringe fouten ernstige sociale gevolgen kan hebben. Hierover thans uit te weiden, valt evenwel buiten mijn bestek.

J. VAN GALEN.

HET CONJUNCTUURDEBAT IN DE VEREENIGING VOOR DE STAATHUISHOUDKUNDE.

Op Zaterdag 24 October jl. vond in de jaarvergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek de bespreking plaats van het vraagstuk der interne conjunctuurverbetering hier te lande aan de hand van het viertal praeadviezen, waarover wij in de beide vorige nummers van dit weekblad reeds het een en ander hebben medegedeeld. Enkele indrukken van deze belangwekkende discussie laten wij hieronder volgen. Daarbij is het niet de bedoeling om een volledig overzicht te geven van de gevoerde debatten; wie zich daarvoor interesseert, zij verwezen naar het te zijner tijd verschijnend stenografisch verslag.

Wat wel in de eerste plaats opviel, dat was de betrekkelijk groote mate van vreedzaamheid, waarmee de debatten werden gevoerd. Wij hebben het in de Vereeniging wel eens anders meegemaakt; niet zelden vlogen de stukken er af! Thans was dit niet het geval. Zoo trok het de aandacht, dat de devaluatie van den Gulden, die sinds de publicatie der praeadviezen was ingetreden, door niemand als zoodanig werd bestreden. De antidevaluïsten in de Vereeniging hebben de gelegenheid om aan de kennelijk devaluïstisch gezinde praeadviseurs van hun afwijkend inzicht blijk te geven, laten voorbijgaan. Wij waardeeren de teedere gedachte om, zooals een der

ter vergadering aanwezigen het ons in de pauze spottend zeide, „de wittebroodsweken der devaluïsten ongestoord te laten voorbijgaan”, maar zouden toch nog liever gezien hebben, dat van alle vroeger zoo forsche antidevaluïstische geluiden althans eenige, zij het geringe, weerklank in de vergadering vernomen ware; dat had aan de veelzijdigheid van het debat slechts kunnen ten goede komen.

Hoe dit zij, het is anders geloopt. De devaluatie werd met meer of minder vreugde door debaters en praeadviseurs begroet; men was blij, dat over het vraagstuk weer vrijelijk van gedachten kon worden gewisseld en bestreden werd de devaluatie door niemand.

Een tweede opvallende trek van het debat was, dat ditmaal geen socialistische stokpaardjes werden bereden. *Prof. Tinbergen* was de eenige socialist, die het woord heeft gevoerd, en wel in zijn hoedanigheid van praeadviseur. Hij gaf daarbij blijk van loffelijke objectiviteit, inzonderheid met betrekking tot het vraagstuk der loonsverhoging en dat der bewapening. Ook dat was bij de in vorige jaren wel eens ietwat verpolitiekte debatten veelal anders — en naar onze opvatting minder verheugend — dan dit jaar.

De discussie had ten deele op zuiver wetenschappelijke problemen betrekking, maar was toch voor het grootste gedeelte gewijd aan vragen van praktische conjunctuurpolitiek. De zuiver wetenschappelijke bespreking betrof in de eerste plaats de door *Prof. Tinbergen* gevolgde econometrische methode van behandeling der gestelde vragen.

Over de waarde van deze methode, die instemming vond bij *Prof. Goudriaan*, bleek eenig meeningsverschil te bestaan. Zoo merkte *Mr. Koopmans* op, dat het hem gevaarlijk voorkwam bij het streven naar aanpassing van de verschillende vergelijkingen aan de economische werkelijkheid gebruik te maken van coëfficiënten, die worden ingevoegd en op dusdanige wijze worden gekozen, dat de uitkomst het beste bij de werkelijkheid past. Het gevaar van een dergelijk fatsoeneren der vergelijkingen werd door *Prof. Tinbergen* blijkens zijn repliek niet belangrijk geacht; de ervaring leert nl., dat de bewegingsvrijheid bij deze bewerkingen gering is en dat heel wat pogingen tot fatsoenering op niets uitloopen, zoodat in den loop der tijden op het Centraal Bureau voor de Statistiek een heel „kerkhof van mislukte vergelijkingen” is ontstaan en er tenslotte maar betrekkelijk weinig levenskrachtige overlevenden zijn overgebleven!

Mr. Dr. J. H. van Zanten opperde eveneens een zekeren twijfel aan de dadelijke bruikbaarheid der econometrische resultaten en vreesde, dat *Prof. Tinbergen* en zijn medestanders wat al te hard van stal loopen. *Prof. Tinbergen* maakte daartegenover de opmerking, dat de econometrici niet anders doen dan duidelijk formuleeren, hoe de toestand op een gegeven oogenblik is, en voorzichtig extrapolereeren op grond van de in het verleden waargenomen tendenzen. Dit laatste geschiedt — en het wil ons voorkomen, dat *Prof. Tinbergen* daarin volkomen gelijk heeft — door ieder, die niet enkel en alleen het verleden wil verklaren, doch daarnevens een of ander plan voor de toekomst wil opmaken, onverschillig of hij het laatste in woorden, dan wel in cijfers of letters uitdrukt.

Ook over de oorzaken der conjunctuurbeweging werden enkele opmerkingen gemaakt, zoo bijv. over de tegenstelling tusschen Saving en Investment, een tegenstelling, waarvoor *Mej. Dr. E. C. van Dorp* blijkbaar weinig gevoelt; zij beriep zich daarbij op het laatste boek van Keynes, die daarin van de vroeger in zijn *Treatise on Money* verkondigde denkbeelden weder is teruggekomen. Wij houden het in dit opzicht in plaats van den hevig rond zwalkenden Keynes liever met *Spiethoff* en *Cassel*, die reeds vóór

Keynes terecht hebben gewezen op het gebrek aan parallelisme tusschen den stroom der spaargelden en de mate van investeeering daarvan in het bedrijfsleven. Juist de omstandigheid, dat het besluit tot het niet-verteren van geld en de effectieve investeeering daarvan in het bedrijfsleven in tijdsorde niet steeds samenvallen en dat perioden van opeenhooping van spaargeld met tijdperken van tekort daaraan afwisselen, schijnt ons met de praeadviseurs, van welke inzonderheid *Prof. Kaag* op dit punt door *Mej. Van Dorp* werd bestreden, een der belangrijkste factoren in de conjunctuurbeweging, zij het geenszins de eenigste conjunctuurverwekker.

Omvangrijker dan de beschouwingen van theoretischen aard was dat deel der debatten, dat aan de praktische conjunctuurpolitiek werd gewijd. Ons economisch leven heeft thans behoefte aan expansie en deze moet, daarover waren de praeadviseurs het eens en deze eenstemmigheid werd als zeer belangrijk punt nog eens extra onderstreept door *Mr. W. M. van Lanschot*, door bepaalde Overheidsmaatregelen worden bevorderd. De inmiddels ingetreden devaluatie heeft het accent wat verlegd, maar in wezen konden de praeadviseurs hun standpunt ook nu nog ten volle handhaven.

Op een aantal punten hebben zij hun meening verduidelijkt. Ten aanzien van de wenschelijkheid van groote openbare werken werd door *Prof. Tinbergen* in antwoord op een desbetreffende vraag van den thans zeer voor bewapening geporteerde *Prof. Goudriaan*, verklaard, dat daarbij, hoezeer zulks ook te betreuren valt, momenteel de landsverdediging tegen buitenlandsch geweld op den voorgrond moet staan.

Dat is echter, noch volgens *Prof. Tinbergen*, noch volgens zijn mede-praeadviseurs, het eenige; zij willen daarnevens nog allerlei andere maatregelen. Zoo betoogde *Dr. Van der Valk*, door schrijver dezes geprest om zich eens wat nader uit te laten over het door hem begeerde plan van „strategische” conjunctuurpolitiek, dat de activiteit van de Overheid er in de eerste plaats op gericht moet zijn om, zoo noodig met passende steunmaatregelen, ons in de depressie veelal achteruitgegangene productie-apparaat (genoemd werd daarbij als voorbeeld de zeescheepvaart) weder op het oude peil in verhouding tot het buitenland te brengen. Een der debaters, *Mej. Dr. Ch. van Manen*, ging in dit verband zelfs zoover, dat zij oprichting van nieuwe Oost- en West-Indische Compagnieën bepleitte, een wijze van stimuleering, die den praeadviseurs blijkbaar wel wat te ver ging.

De heer *Posthuma*, die in zijn praeadvies voor het toekennen van loontoeslagen door de Overheid had gepleit ter vergroting van de werkgelegenheid, handhaafde dit denkbeeld voorloopig eveneens.

Al deze maatregelen van actieve conjunctuurpolitiek leiden, wanneer zij niet uit reeds aanwezig, niet opgepot geld worden bekostigd, noodwendig tot een zekere mate van „reflatie”, d.i. verruiming van geldcirculatie. Voor zulk een reflatie werd in krachtige termen gepleit door *Dr. W. L. Valk*, die de stelling verdedigde, dat devaluatie zonder reflatie en reflatie zonder devaluatie beiden zonder het gewenschte effect van economisch herstel moeten blijven. Wij zijn het met deze stelling in beginsel eens, doch meenen — en het kwam ons voor, dat ook *Prof. Kaag* in deze richting ging — dat reeds het enkele feit der devaluatie door de verbetering van de positie der exportbedrijven automatisch een aantal reflatorische invloeden ontketent, zoodat na devaluatie de actieve reflatie tot geringen omvang beperkt kan blijven.

Intusschen kan aan *Dr. Valk* weder worden toegegeven, dat juist in dit jaargetijde, waarin de werkgelegenheid pleegt af te nemen, de reflatorische tendenzen eener devaluatie minder bemerkbaar zijn dan wanneer de Gulden in het voorjaar of in den zomer van het goud ware losgemaakt. Daarom achten wij de meening aanvaardbaar, dat althans in het

eerstvolgend halfjaar veeleer van verruiming van de uitvoering van openbare werken dan van inperking daarvan sprake zal mogen zijn.

Daarbij rijzen dan echter terstond verschillende netelige vragen. De eerste daarvan betreft het percentage van devaluatie. *Prof. Kaag* was van meening, dat noch een nieuwe goudbasis, noch een aansluiting bij het pond gewenscht is, dat voorts niet met het hoogste percentage van devaluatie begonnen moet worden en dat men, mede om niet terstond groote storingen in de levenskosten te veroorzaken, den gulden geleidelijk ten opzichte van het goud moet laten depreciëren. Daarentegen pleitte *Dr. Van der Valk* voor aansluiting bij het pond op een nieuwe bruikbare pariteit, die circa 10 pCt. beneden de oude pariteit zal komen te liggen, hetgeen dus op een *de facto* devaluatie van circa 30 pCt. neerkomt.¹⁾ De Heer *Posthuma* was van dezelfde meening op grond van het peil der levenskosten hier te lande, en *Prof. Tinbergen*, die in zijn praeadvies op grond van de toen beschikbare gegevens nog 20 pCt. devaluatie voldoende had geacht, was inmiddels in verband met de onvoldoende resultaten der aanpassing tot de conclusie gekomen, dat dit percentage tot minstens 30 pCt. verhoogd zou moeten worden.

Het komt ons voor, dat over de mate van devaluatie hier te lande bij nader onderzoek weinig verschil van meening behoeft te bestaan en dat de hoofdvraag is, of men zal blijven „zweven” ten opzichte van pond en goud beiden, of dat men aan het pond zal aanhaken. Wij gevoelen met *Dr. Van der Valk* nog altijd voor dit laatste, zoolang Engeland een op genoegzame stabiliteit gerichte geldpolitiek voert; daarbij zou het uiteraard moeten gaan om een *de facto*, niet om *de jure*-aanhaking. Zeker is het, dat aanhaking aan het goud om de reeds vroeger door ons in dit weekblad vermelde redenen zeer ongewenscht moet worden geacht. Het terstond vaststellen van een nieuwe goudbasis vond overigens — en dat stemt tot verheugenis — in de vergadering geen verdediging.

Als er nu echter ongeveer 30 pCt. gedevalueerd zal worden, dan ontkomt men niet aan een zekere stijging van levenskosten. Deze moge voor de betrokkenen onaangenaam zijn, te vermijden is zij niet, en de belanghebbenden dienen wel te bedenken, dat zij zonder devaluatie de meest drastische loonsverlaging hadden moeten ondergaan. Moet men nu echter deze stijging van levenskosten met behulp van de prijs-opdrijvingswet tegengaan?

Het deed ons genoeg van *Prof. Kaag* te vernemen, dat dit als zoodanig niet zal moeten geschieden en dat men zich dient te beperken tot het tegengaan van excessen; de concurrentie zorgt dan wel voor de rest.

Velerlei verhooging van levenskosten kan worden tegengegaan door afschaffing van crisissteun. Daarover bleken de meningen echter ietwat verdeeld. *Prof. Kaag* pleitte voor omzetting van contingenten in invoerrechten en wakte met zijn afwijzing van den vrijhandel den toorn van *Mej. Van Dorp* op. *Mr. Van Lanschot* gevoelde ook wel voor afschaffing van crisismaatregelen, doch waarschuwde tegen overhaasting en wees er op, dat men zijn verwachtingen op dit punt laag zal moeten stellen. De protectionist en ordenaar *Mr. Kortenhorst* tenslotte ging het verst in „conservatieve” richting en betoonde zich sympathiek ten aanzien van het denkbeeld van „imperiale zelfvoorziening” voor Nederland, een stelsel, waarbij de invoer tot het allernoodzakelijkste zal worden beperkt, maar dat — *Mr. L. J. van der Valk* heeft er in de vergadering terecht op gewezen — tot groote welvaartsvermindering hier te lande aanleiding zou

geven en op miskenning van de enorme beteekenis van onze uitvoerbedrijven berust.

Hoe dit zij, zelfs bij vermindering of afschaffing van crisissteun zullen de levenskosten in ons land stijgen. De vraag, die velen met angst vervult, is deze, of in dat geval ook de loonen verhoogd zullen moeten worden. De algemeene opinie, ook door de praeadviseurs gehuldigd, was deze, dat het parool thans eerst zou moeten zijn het weder te werk stellen der werkloozen en dat van loonsverhooging pas later sprake mocht zijn, met uitzondering van de loonen in die bedrijven, die deze reeds tot den rand van het levensminimum hadden aangepast. In dezen zin ook zeer nadrukkelijk *Prof. Tinbergen*, die er voorts op wees, dat de loonen ook bij opwaartsche aanpassing traag zijn, inzonderheid in tijden van groote werkloosheid, en dat men zich dus in dit opzicht voorshands geen zorgen behoefde te maken.

Het voorloopige programma, zooals dat door de praeadviseurs werd aanbevolen, bestond dus in expansie van economische activiteit zonder noemenswaardige loonsverhooging en met een matige stijging van levenskosten, een en ander met een vermoedelijk devaluatiepercentage van circa 30 pCt.

Achter deze voorloopige expansiepolitiek doemt echter de moeilijke vraag op, hoever men daarmee kan voortgaan. Het was vooral *Mr. Koopmans*, die daarop de aandacht vestigde. Deze wees er op, dat met name *Prof. Tinbergen* in zijn praeadvies had melding gemaakt van remmen op de expansie, gelegen in de betalingsbalans. *Mr. Koopmans* betoogde terecht, dat dit niet anders beteekent, dan dat men bij zijn expansie niet sneller kan gaan dan het buitenland, tenzij men een verandering van den wisselkoers mee in den koop neemt. Zijn vraag was nu, of men na de overgangperiode, die noodwendig op de devaluatie volgen moet, dit betalingsbalanscriterium mag aanhouden, dan wel of daarvoor een ander richtsnoer in de plaats moet treden.

Er is onzes inziens alle aanleiding tot het stellen van deze vraag. Immers, verlaat men zich alleen op de betalingsbalans, dan worden de nationale richtsnoeren der conjunctuurpolitiek uit handen gegeven. Men gaat mee in een buitenlandsche hausse, maar belandt onvermijdelijk ook in een buitenlandsche depressie. Dat alles is niet anders dan een continuatie van de onbestendigheden der conjunctuur met alle nadeelen van dien. Vandaar, dat ieder rijkhalzend uitziet naar een richtsnoer, dat ook buiten de betalingsbalans om gevolgd zou kunnen worden ter verkrijging van een zoo groot mogelijke mate van evenwicht in het binnenlandsch economisch leven.

Op deze vraag heeft wellicht *Mr. Koopmans* het antwoord reeds gevonden, maar aan de vergadering deelde hij het niet mede. Ook *Dr. Valk* sprak over dit vraagstuk en wees op de wenschelijkheid van prijs- en loonvorming conform het grensnut, een criterium, dat minst genomen nadere preciseering behoeft, als men er in de practijk iets aan wil hebben. *Prof. Tinbergen* deelde mede, dat hij en zijn medewerkers op het Centraal Bureau reeds bezig zijn met een onderzoek naar het vaststellen van een bepaald richtsnoer voor autonome conjunctuurpolitiek, maar ook hij bleef in het vage.

Dat de zaak met een enkele correctiemaatregel in den geest van het herleidingsstelsel van *Prof. Mees* niet in orde te brengen is, schijnt wel duidelijk. Terecht merkte de Heer *Posthuma* in antwoord aan *Prof. Mees* ter vergadering op, dat herleiding van schulden in geval van deflatie er slechts toe zal leiden, dat men van het crediet in het geld „vlucht”, omdat het niet herleide geld dan een zekerder bezit wordt, een vlucht, die het deflatieproces, dat men bestrijden wil, niet geneest, doch juist verergert. Het omgekeerde geldt uiteraard in geval van inflatie.

Maar hoe men de zaak dan wel moet aanpakken, daarover heeft de vergadering van jl. Zaterdag ons

¹⁾ *Dr. Van der Valk* had reeds in zijn praeadvies (blz. 182) een zwevende Gulden aanbevolen, die naar ruwe schatting omstreeks 30 pCt. lager zou moeten liggen dan de oude goudpariteit.

niet wijzer gemaakt. Dit beteekent niet, dat men hier in het duister zou tasten. Wij bedoelen met het bovenstaande slechts dit, dat de sprekers op die vergadering het probleem daar niet verder hebben gebracht, en dat wij dus dankbaarheid kunnen gevoelen voor het voorloopig programma, waarover inderdaad opvallende eenstemmigheid bestond, maar zeer weinig bevredigd werden ten aanzien van de uiteindelijk te volgen beginselen van conjunctuurpolitiek.

Het wil ons voorkomen, dat hier een terrein van nuttige verdere studie gelegen is, in of buiten de Vereniging voor de Staathuishoudkunde. Er is al veel gewonnen, wanneer zich een voorloopig programma afteekent, waarover niet al te veel meningsverschil bestaat; dat was jl. Zaterdag het geval. Doch het verder liggende en nog allerminst bereikte doel moge een aansporing vormen om met kracht de studie voort te zetten van de beginselen van conjunctuurpolitiek, welke gevolgd zal moeten worden in de phase, volgende op de thans in eersten aanleg nog de aandacht vergende „aanpassing bij de devaluatie”.

G. M. V. S.

DE MONETAIRE TOESTAND BESPROKEN IN DE INTERNATIONALE KAMER VAN KOOPHANDEL.

De gebruikelijke najaarsvergadering van het Hoofdbestuur der Internationale Kamer van Koophandel te Parijs heeft op 16 October jl. plaats gevonden onder omstandigheden, die uit den aard der zaak een meer dan gewone belangstelling voor de groote internationale economische vraagstukken met zich brachten. Door de monetaire gebeurtenissen van de laatste weken, en meer in het bijzonder door het bekende accoord tusschen de Vereenigde Staten, Engeland en Frankrijk, was, naar ter vergadering bleek, niet alleen bij de vertegenwoordigers der rechtstreeks bij deze gebeurtenissen betrokken landen, maar eveneens bij tal van anderen, een hernieuwde belangstelling levendig geworden voor het vraagstuk, dat door de I. K. v. K. terecht reeds sinds jaren als het meest urgente op het gebied van het internationale economische leven wordt beschouwd: n.l. dat van de vooruitzichten op een hernieuwde internationale stabilisatie der munteenheden.

Een betrekkelijk toevallige samenloop van omstandigheden wilde, dat juist in deze vergadering de behandeling moest plaats vinden van de reeds eenige maanden tevoren uitgebrachte rapporten der experts, aangesteld door de nu ca. een jaar geleden opgerichte Gemengde Commissie van de Internationale Kamer van Koophandel en het Carnegie Endowment for International Peace, van welke Commissie reeds enkele malen in dit weekblad melding is gemaakt.¹⁾ Van de dertig individueele memoranda, die door deze experts — zeventien in getal — waren uitgebracht, hebben er niet minder dan eenentwintig rechtstreeks betrekking op het monetaire vraagstuk in zijn verschillende aspecten; en in de conclusies van de subcommissie van vijf onder voorzitterschap van Prof. T. E. Gregory²⁾, die tot taak heeft gehad om uit deze individueele rapporten een serie practische aanbevelingen te distilleeren, is eveneens in belangrijke mate aan de monetaire zijde van het vraagstuk van het economisch herstel aandacht geschonken.

Speciale vermelding verdient, dat deze subcommissie in haar eind Juni j.l. bij het Comité Mixte ingediende eindrapport zich — duidelijker dan

1) Vergelijk o.m. het verslag omtrent de door den Voorzitter der Internationale Kamer, den heer Dr. F. H. Fentener van Vlissingen, op den 27sten Accountantsdag te Amsterdam gehouden referaat in het nummer van 23 September jl., blz. 677, en voorts de „Aanteekening” in het nummer van de vorige week.

2) De overige leden van deze sub-commissie waren de hoogleraren Dr. E. Böhrer, Bertil G. Ohlin, Dr. Andreas Predöhl en Ch. Rist.

dit bij eenige vorige gelegenheid door de I.K.v.K. of een harer studiecmissies het geval is geweest — had uitgesproken ten gunste van een „adjustment” van die valuta's, die niet langer geacht konden worden een juiste pariteit te vertegenwoordigen — zij het ook, dat nog eenige twijfel mogelijk bleek omtrent de vraag op welke valuta's (die van de overgebleven goudlanden, dan wel die van de landen met beperkt betalingsverkeer) deze uitspraak in de eerste plaats betrekking had. Aangezien echter dit „adjustment” in het rapport niet zoozeer was genoemd als een redmiddel op zichzelf, maar uitdrukkelijk als een prealabele conditie voor andere maatregelen — welke zoowel zouden moeten bestaan in het bevorderen van een redelijke stabiliteit der wisselkoersen voor de toekomst als vooral in het afbreken der handelsbelemmeringen van allerlei soort — is het duidelijk, dat de conclusies dezer experts, wel verre van intusschen reeds door de feiten achterhaald te zijn, juist door de recente gebeurtenissen een verhoogde actualiteit hebben verkregen, waarvan de levendige gedachtenwisselingen in den Conseil dan ook ruimschoots blijk hebben gegeven.

Zowel bij deze discussies als in andere opzichten hebben de ditmaal vrij talrijke Nederlandsche aanwezigen in deze Conseilvergadering een actieve rol gespeeld. Dit begon reeds vóór de eigenlijke beraadslagingen over de conclusies der experts met een rede van Mr. H. A. van Nierop, die speciaal voor deze vergadering was uitgenoodigd om een exposé te geven over het internationale schuldenvraagstuk. Daar deze rede reeds vrij uitvoerig in de dagbladen is opgenomen, zij hieruit slechts één belangrijk punt aangestipt; n.l. de, naar de meening van schrijver dezes zeer juiste, en veelal te weinig naar voren gebrachte stelling, dat, niet minder dan eventuele handelsbelemmeringen in het crediteurenland, een moratorium in het debiteurenland (hetzij in den vorm van een „Stillhalte” of anderszins) het effect heeft om de vereffening der schulden in den vorm van goederen en diensten ook op den duur tegen te werken: n.l. door het verlagen van de koopkracht in de landen, die deze goederen en diensten uiteindelijk moeten afnemen, en de gelijktijdige verhooging van de koopkracht — gevolgd door een opdrijving van het prijsniveau en dus een bemoeilijking van den uitvoer — in de landen, die deze goederen en diensten zouden moeten exporteeren. Terecht betoogde spr. dan ook, dat, van het standpunt van de theorie van den internationalen handel beschouwd, moratoria en importbelemmeringen elkanders nagenoeg volledig equivalent zijn.

Vrijwel onmiddellijk na deze rede van den heer Van Nierop weerklonk in den Conseil opnieuw een Nederlandsche stem, ditmaal die van den President der Internationale Kamer, Dr. F. H. Fentener van Vlissingen. In zijn met groote overtuigingskracht uitgesproken, en door de talrijke aanwezigen met gespannen aandacht gevolgde toespraak, waarmede hij de discussies over de rapporten van de experts van het Comité Mixte inleidde, legde de heer Fentener van Vlissingen, na in het kort de jongste gebeurtenissen, en in het bijzonder het „driemogendheden-pact” te hebben gereleveerd, vooral den nadruk op het nauwe verband tusschen de monetaire en handelspolitieke problemen. Dit verband, waarop de Kamer steeds den nadruk heeft gelegd, wordt, aldus de President, door de huidige situatie meer dan ooit gedemonstreerd; met name door de, zij het ook veelal nog slechts aarzelende en fragmentarische, verminderingen van handelsbelemmeringen, die op de opheffing der tot voor kort bestaande monetaire spanningen zijn gevolgd. Met voldoening kan de Internationale Kamer van Koophandel constateeren, dat de regeeringen thans in toenemende mate tot het inzicht schijnen te komen, dat de politiek, welke de Kamer in de afgelopen jaren steeds heeft voorgestaan, de juiste is, en dat

zij geenszins — zooals velen reeds schenen te denken — voor een verloren zaak heeft gestreden. Evenzeer met voldoening constateerde spr., dat het programma, hetwelk thans in opdracht van het Comité Mixte door een groep deskundigen van wereld-reputatie is opgesteld, in alle essentiele punten overeenkomt met de conclusies, waartoe de Kamer zelve, als organisatie en woordvoester van de praktische zakenlieden, ook reeds bij vroegere gelegenheden was gekomen.

Het belang van het door de experts geformuleerde programma is, zoo vervolgde de President zijn rede, in de eerste plaats dit, dat het ons in staat stelt, ons rekenschap te geven van wat reeds bereikt is en wat nog te doen blijft. Wij hebben thans het monetaire „adjustment”: laat ons hopen, dat dit een definitieve aanpassing zal zijn, maar laat ons er tevens van bewust blijven, dat deze op zichzelf voldoende kan zijn voor het economisch herstel. Met de enkele afschaffingen van handelsbelemmeringen, die reeds hebben plaats gevonden, is nog niet meer gedaan dan de onmiddellijke evenwichtsverstoringen, veroorzaakt door de wijzigingen in de muntpariteiten, eenigszins te compenseeren. Nog bestaan de clearing-moeilijkheden; nog zijn de tarieven vrijwel overal hoog en de contingenteringen talrijk; nog is het internationale betalingsverkeer aan tal van restricties onderhevig en de transfer van kapitalen dikwijls geheel onmogelijk. Het moment voor een geconcentreerde actie is gunstiger, maar tevens kritieker dan ooit, en het is de taak van alle weldenkende menschen om zich rekenschap te geven van de vraag, of een voortdurende en verscherping der economische spanningen op den duur wel verenigbaar zal blijken met het handhaven van den vrede.

De discussies, welke op deze rede volgden, hadden tot resultaat, dat een programma van aanbevelingen van dertien punten, gebaseerd op de conclusies der experts van het Comité Mixte, en den lezers van dit tijdschrift reeds bekend¹⁾, met algemeene stemmen werd aangenomen, terwijl de Conseil tevens zijn goedkeuring hechtte aan den tekst van een gelijktijdig te publiceeren „verklaring” van den President, waaraan nog de volgende passages mogen worden ontleend:

„De verbetering van de internationale situatie is in de eerste plaats te danken aan het feit, dat de devaluatie der geldeenheden van de landen, die het vroegere goudblok vormden, heeft plaats gevonden in een sfeer van oprechte internationale samenwerking. De onvermijdelijk daaraan verbonden risico's zijn aldus tot een minimum gereduceerd, terwijl het vertrouwen van het publiek ongeschokt is gebleven en zelfs is toegenomen. . . . Het bewijs is thans geleverd, dat, wanneer slechts een voldoende mate van internationale goodwill bestaat, de mogelijkheden gegeven zijn voor samenwerking op economisch gebied. Ook de reactie van de publieke opinie alom in de wereld is een positief bewijs, dat de volken in staat zijn om zich boven een enge opvatting van hun nationaal eigenbelang te verheffen, indien slechts op hun verbeeldingskracht een beroep wordt gedaan door een krachtige en aan de behoeften van het oogenblik aangepaste actie, ondernomen in een atmosfeer van welbewusten internationalen goeden wil. Een begin is thans gemaakt en nieuwe hoop is gewekt; het constructieve werk van de laatste weken kan en mag niet tevergeefs gedaan zijn.

„. . . Het herstel van het vertrouwen is grootendeels afhankelijk van de oplossing van zekere politieke vraagstukken; een oplossing, waartoe noodzakelijkerwijze de samenwerking van groote zoowel als van kleine Staten vereischt is. Niettemin zijn er echter een aantal groote naties, wier houding jegens de groote economische vraagstukken van het oogenblik een krachtigen invloed zal kunnen hebben op de tendenzen tot economisch herstel in

alle deelen der wereld. De actie, in de laatste weken ondernomen door de regeeringen van Frankrijk, Groot-Brittannië en de Vereenigde Staten, draagt bij tot het scheppen van een atmosfeer, die noodig is om een rationeele bespreking omtrent het internationale schuldenprobleem mogelijk te maken. Politieke onzekerheid, een monetaire chaos, en overdreven protectionisme doen afbreuk, zoowel aan het vermogen van den debiteur om te betalen, als aan dat van den crediteur om te ontvangen. Een uitbreiding der productie, die het gevolg zou zijn van een meer geordende wereld, zou gelijktijdig de lasten van de betaling der schulden voor den debiteur kunnen verlichten, de transfer-moeilijkheden van technisch-monetairen aard tot een minimum terugbrengen, en het aanpassingsvraagstuk in de ontvangende landen vergemakkelijken. *Een wereld, die zich in een toestand van economische expansie bevindt, heeft niets te verliezen en alles te winnen bij een vereffening van de schulden uit het verleden en bij de eventueele hervatting van een met behoorlijke waarborgen omgeven crediet-verkeer voor de toekomst.* Een algemeene politiek van minder restricties en meer handel, waarbij de crediteur-landen de leiding geven, zal een uitbreiding van de wereldmarkt tengevolge kunnen hebben in een tempo, nog sneller dan dat, waarin de productiemogelijkheden toenemen.”

Wegens de groote belangstelling, die het monetaire vraagstuk onder de gegeven omstandigheden uit den aard der zaak voor zich opeischte, werd aan het zuiver handelspolitieke gedeelte van de conclusies der experts bij de discussies iets minder aandacht besteed, dan anders wellicht het geval zou zijn geweest. Slechts enkele delegaties, met name de Zweedsche, de Tsjecho-Slowaaksche en de Belgische, hadden omtrent het een en ander in het midden te brengen; vermelding verdient hierbij speciaal de opmerking van Belgische zijde, dat — hoezeer ook het contingentenstelsel wegens de daaraan onvermijdelijk verbonden discriminaties te veroordeelen is — afschaffing hiervan redelijkerwijze toch slechts dan kan worden aanbevolen, wanneer tevens maatregelen worden getroffen tegen den niet minder bedenkelijken vorm van discriminatie, die voortvloeit uit den export tegen kunstmatig gedrukte wisselkoersen door de landen met een aan restricties onderhevig betalingsverkeer.

Afgescheiden van deze discussies over de aanbevelingen van het Comité Mixte werden voorts in de namiddagvergadering van den Conseil door de gedelegeerden van ca. een tiental nationale Comité's nog een reeks mondelinge exposés gegeven omtrent de reactie in hun land op de gebeurtenissen van de laatste weken, en omtrent de opinies, welke in de zakenmilieus bestaan over de verder te verwachten gevolgen en over de thans te voeren politiek. Voor zoover ons land betreft, werd bij dit gedeelte van de besprekingen het woord gevoerd door den Voorzitter van de Nederlandsche Organisatie voor de I.K.v.K., den heer *J. B. van der Houven van Oordt*, die er in zijn rede vooral den nadruk op legde, dat — ofschoon het verlaten van den gouden standaard hier te lande in eerste instantie zoowel door het publiek als door de zakenwereld met groote kalmte is opgevat — de verdere ontwikkeling geheel en al afhankelijk zal zijn van (a) het verdere verloop van den guldenkoers, (b) het al of niet slagen van de Regeering in haar streven om een belangrijke verhooging van het prijspeil tegen te gaan en (c) — last but not least — de wijze, waarop andere landen op de gebeurtenissen in het vroegere goudblok zullen reageeren, en vooral of deze gebeurtenissen niet aanleiding zullen geven tot een hernieuwden algemeenen depreciatiewedloop.

Met betrekking tot de thans in het Nederlandsche bedrijfsleven heerschende opvattingen wees de heer Van der Houven van Oordt op de uitgesproken neiging bij velen der gewezen voor- en tegenstanders in het devaluatievraagstuk, om thans het verleden te laten rusten en eensgezind achter de Regeering te staan, alsmede op het onmiskenbare gevoel van opluchting, dat, door het verdwijnen van het vroegere strijdobject, zelfs bij tal van vroegere tegenstanders

1) Zie ook hiervoor het reeds eerder genoemde artikel in het nummer van 23 September, waar deze dertien punten, die toen nog niet door den Conseil waren aangenomen, werden geciteerd als persoonlijke conclusies, door den heer Mentener van Vlissingen uit de rapporten der experts getrokken, alsmede de wijziging van punt 11, vermeld op blz. 773 van het vorige nummer. . . .

der devaluatie is teweeggebracht. Aan den anderen kant waarschuwde spr. er intusschen voor, dat men nauwlijks kan verwachten, dat de vroegere controverse, die ten deele op fundamentele belangentegenstellingen berustte, op den duur niet in eenigszins gewijzigden vorm zal herleven; zulks in het bijzonder ten aanzien van de mate, waarin het thans wenschelijk is contingenteeringsmaatregelen en crisishellingen af te schaffen of te verruimen. In dit verband maakte spr. onder meer met een enkel woord melding van het recente adres der Rotterdamsche Kamer van Koophandel aan de Regeering, terwijl hij eveneens de aandacht vestigde op de resultaten der enquête, die onlangs door enkele groote dagbladen bij een aantal Nederlandsche bedrijven is gehouden.

Wat betreft de tot dusver reeds door de Regeering genomen maatregelen — voor zoover deze de strekking hebben van een zekere mate van afbraak der bestaande handelsbelemmeringen — legde de heer Van der Houven van Oordt speciaal den nadruk op de onmiddellijk na 27 September tot stand gebrachte ingrijpende wijzigingen in de hanteering van het landbouwerisisapparaat, en voorts op de afschaffing van een vijftal contingenteringen. Ook kon spr. wijzen op de namens de Nederlandsche Regeering te Genève uitgesproken bereidverklaring tot samenwerking met andere naties inzake de opheffing van handelsbelemmeringen, maar met dat al kan bezwaarlijk worden ontkend, dat de Nederlandsche woordvoerder ten deze een bescheidener geluid moest doen hooren dan bv. de heer *Gignoux*, de nieuwe vice-voorzitter van het Fransche Nationale Comité der Kamer, die voor zijn land kon wijzen op de afschaffing van niet minder dan 120 contingenteringen en bovendien op belangrijke tariefsverlagingen, terwijl dit laatste ook ten opzichte van den Italiaanschen woordvoerder, den heer *Targetti*, het geval was. Daarentegen was het exposé van den Engelschen spreker, den heer *Guinness*, op dit punt eenigszins teleurstellend, daar hij in hoofdzaak slechts het reeds uit de recente discussies te Genève bekende standpunt herhaalde, dat Engeland reeds een „low tariff nation” is, waaraan hij toevoegde, dat men in zijn land ook thans nog „in de eerste plaats met het werkloosheidsvraagstuk rekening moet houden” (1).

De discussies over deze onderwerpen werden besloten met een, als steeds voortreffelijke, rede van den Voorzitter van de Commissie van Experts, *Prof. Gregory*, die er o.m. op wees, dat het door het Comité Mixte verrichte werk een gelukkig voorbeeld is geweest van een vruchtbare samenwerking tusschen economen en zakenlieden, welke, naar hij hoopte, zou kunnen worden voortgezet en een nieuwe aera van wederzijdsch begrip zou kunnen inluiden. In dit verband legde spr. in het bijzonder den nadruk op de noodzakelijkheid van een ernstige en rationeele bestudeering van de hedendaagsche leuze der „ordering” („planning”), welke hij kenschetste als: „the great problem of our age, which involves the emotions, the hopes and fears of millions of people”

Vergeleken bij de zeer belangrijke algemeene economische discussies zijn ditmaal de meer technische en administratieve onderwerpen, die anders een vrij groot deel van de Conseilvergaderingen voor zich plegen op te eischen, sterk op den achtergrond gebleven. ¹⁾ J. G. KOOPMANS.

1) Vermelding verdient echter nog, dat de Conseil zijn goedkeuring hechtte aan het den dag te voren door een speciale commissie vastgestelde ontwerp-programma voor het in Juni 1937 in Berlijn te houden IXde Congres der Kamer. Op transportgebied werden voorts een tweetal resoluties omtrent de samenwerking tusschen luchtvaart- en spoorwegverkeer aangenomen. Aangenomen werd verder nog een voorstel tot nadere bestudeering van de oprichting in de „clearing-landen” — speciaal die van Centraal en Z.O. Europa — van zgn. „Treuhandstellen”, die het mogelijk zouden moeten maken om op geblokkeerde voordeelingen voorschotten te kunnen verkrijgen.

DE TOESTAND OP DE WOLMARKT.

Indien niet alle teekenen bedriegen, gaan wij een periode van hogere wolprijzen tegemoet. Deze tendens bleek reeds op de laatste veiling van Koloniale wol in Coleman Street (Londen), welke einde September 1936 werd gehouden, doch vooral ook op de veel belangrijker Australische en Nieuw-Zeelandse wolveilingen in de maand October van dit jaar. Dit wil zeggen, dat noch de ononderbroken stijgende wereldproductie van kunstzijde en stapelvezels voor mode-doeleinden de vraag naar fijnere kamgaren weefsels beïnvloedt, noch de deviezenmoeilijkheden de behoefte aan eenvoudiger verwarmende stoffen verminderen. Er zij op gewezen, dat op de locale Australische markten, vooral Frankrijk veel kocht, doch na de devaluatie van den Franc, zoodat men hier niet van een vlucht in goederen kan spreken.

De markt wordt thans speciaal gekarakteriseerd door de groote belangstelling voor alle gangbare klassen en soorten van „comebacks” en kruistochten, welke, zooals vanzelf spreekt, in belangrijke mate voor de uitrusting van de legers van vele zich wapenende landen worden gebruikt, met het gevolg, dat het aanbod uit Nieuw-Zeeland en Zuid-Amerika geringer wordt. Van groote beteekenis is het feit, dat de in den wolhandel vrijwel algemeen gevreesde invloed van den Japanschen boycot van Australische wol zich niet heeft voorgedaan, daar andere landen in de plaats van Japan kwamen. Met ongeveer 750.000 balen was Japan in een enkel seizoen zelfs na Engeland op een na de beste afnemer van Australië, en het scheen ook dit land eveneens spoedig te zullen verdringen, nadat de Japansche wolindustrie zich zoo had ontwikkeld, dat Japan thans ongeveer elfmaal zooveel ruwe wol moet invoeren als kort voor den wereldoorlog, of tenminste een achtste van de totale wereldwolproductie. Het toenemend westersch karakter van de Japansche kleding, waardoor veel meer schapenwol noodig is dan vroeger, en de aanzienlijke Japansche uitvoer van wollen en gemengde stoffen beteekende sedert het laatste crisisjaar voor wol (1930) een groote steun voor de internationale wolmarkt; men vreesde daarom een ineensstorting van de juist in 1936 verbeterde wolconjunctuur, welke zich echter niet voordeed. De vorming van steunfondsen en van semi-officieele oopkoopmaatschappijen, zooals de „Bawra” in Australië, welke na aankondiging van den Japanschen boycot door de verbouwers aldaar vaak werd verlangd, is nu feitelijk overbodig geworden, en de regeering te Canberra is zelfs op haar standpunt blijven staan wat betreft de verzwaren van den Japanschen textielinvoer, daar zij meent zich dit te kunnen veroorloven.

Een denkbeeld omtrent de prijsvorming voor ruwe wol, welke in het begin van dit jaar stellig door de houding van Japan werd beïnvloed, krijgt men aan de hand van den z.g. Bradforder prijsindex op goudbasis (Juli 1914 = 100). Aan deze Bradforder indexcijfers kennen wij een groote waarde toe, omdat er voorloopig geen betere gemeenschappelijke index voor de ongeveer 2000 verschillende typen wol bestaat en voorts omdat de uit uiteenlopende kwaliteiten wol gewonnen kamsels (tops) en garens in deze indexberekening mede begrepen zijn:

Prijsindices van wol van de „Weekly Wool Chart” (Bradford)

Maand	ruwe wol	kamsels	garens	groep-gemiddelde
September 1935	46	50	60	52
Januari 1936	51	53	64	56
Februari 1936	52	55	64	57
Maart 1936	54	57	65	59
April 1936	54	57	65	59
Mei 1936	52	56	65	58
Juni 1936	52	56	65	58
Juli 1936	53	56	65	58
Augustus 1936	55	57	66	59
September 1936	55	57	66	59

Sedertdien heeft zich, zooals reeds werd vermeld, een verdere opwaartsche beweging voorgedaan, welke overigens mede kan zijn veroorzaakt door het bekend worden van de statistische cijfers van het Imperial Economic Committee, die als bijlage van „Wool Intelligence Notes” en als aanvulling van het in den herfst van 1935 verschenen overzicht „Wool Production and Trade 1928—1935” kortgeleden werden gepubliceerd. Volgens deze bedroeg de geheele wereldproductie van wol (op basis van ongewassen wol):

Seizoen (1 Juli—30 Juni)	mill. lb.	1928/'29 = 100
1928/'29	3.899,5	100
1929/'30	3.963,0	101,6
1930/'31	3.847,0	98,6
1931/'32	3.854,6	98,6
1932/'33	3.862,5	99,0
1933/'34	3.744,7	96,0
1934/'35	3.680,8	94,3
1935/'36	3.668,4	94,0

Het productiecijfer voor het laatste seizoen berust waarschijnlijk op voorloopige ramingen, aan den anderen kant betreft het echter gezaghebbende ramingen, welke bijv. door de statistici van den Volkenbond voor de bekende publicaties van Genève worden gebruikt. Zij zijn in dit opzicht de voornaamste bron van onderzoek naast een andere Amerikaansche instantie (U.S. Department of Agriculture, Washington), omdat alleen deze beide instanties samenvattende statistieken van de wereldproductie van ruwe wol geven. Het spreekt van zelf, dat de internationale wolindustrie en vooral de wolhandel zich minder interesseert voor de wolproductie, welke in hoofdzaak in lokaal verbruik overgaat (bijv. in de Ver. Staten) doch veeleer voor de productielanden, welke voor de wereldvoorziening van wol produceeren, d.w.z. de vijf „wollanden” (Australië, Argentinië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Uruguay). Maar ook de desbetreffende productiecijfers doen zien, dat de totale hoeveelheid „exportwol” in het laatste seizoen kleiner is uitgevallen dan in het voorafgaande seizoen, hetgeen door de droogteperioden (en, evenals vroeger, door het veelvuldig voorkomen van vliegen, distels, vergiftige planten) in de weidegebieden voldoende verklaarbaar wordt, hoewel de resultaten in Zuid-Afrika bevredigender waren.

Landen	Scheeropbrengsten in mill. lb. ongewassen wol		
	1933/'34	1934/'35	1935/'36
Australië	1.063	1.021	963
Argentinië	388	376	360
Nieuw-Zeeland	288	276	272
Zuid-Afrika	330	222	250
Uruguay	112	117	117
Totaal	2.181	2.012	1.962

Zooals men echter ziet, werd de stand van het seizoen 1933/'34 ook in de Unie van Zuid-Afrika ten slotte nog lang niet bereikt. Dit is daarom van groot belang, omdat, zooals bekend, Japan moeit doet, zijn wolaankopen zoo mogelijk van Australië naar Zuid-Afrika over te brengen. In deze richting, d.w.z. vertrouwend op een planmatige toeneming van de wolproductie (merino) in Zuid-Afrika, is ook officieel door een Zuid-Afrikaansche delegatie getracht in Japan invloed uit te oefenen. De stand van zaken is feitelijk evenwel zoodanig, dat — vooral ook met het oog op de pogingen in Zuid-Afrika tot het oprichten van een nationale wolindustrie, welke de eigen wolproductie zooveel mogelijk kan absorbeeren — Zuid-Afrika zijn wolproductie niet willekeurig kan uitbreiden, teneinde in de belangrijk toegenomen behoefte te voorzien. Wolproductie is in sterke mate afhankelijk van klimatologische en koloniasatorische factoren, zoowel in Australië als in Zuid-Afrika; het sterven van schapen in 1934 kon in laatstgenoemd land dan ook slechts moeilijk worden bestreden. Met name de merinoteelt vereischt een zeer extensief weidebedrijf in tegenstelling met crossbred, waarbij

de boer kan steunen zoowel op den verkoop van lamsvleesch als van wol, en waarvan de teelt ook in meer gekoloniseerde streken kan plaats hebben (Nieuw-Zeeland, Argentinië ten deele).

Geïnteresseerden hebben er in de laatste jaren vaak op gewezen, dat de meerdere sportbeoefening, de toenemende centrale verwarming in de woonhuizen en kantoorlokalen en niet in de laatste plaats de ontwikkeling van de vrouwenmode tot het verdringen van de warmte isoleerende en tegen water bestand zijnde dierlijke schapenwol moesten leiden, en wel door kunstzijde en stapelvezels alsook door katoen (katoen: „de meest hygiënische kleding!”). Dit kan in principe juist zijn, het feit echter, dat er ook tijdens de depressie van schapenwol slechts vrij geringe wereldvoorraden waren, welke niet behoeften te worden „gecontroleerd”, heeft bewezen, dat de menschheid in sterke mate op wol is ingesteld.

Dr. JAMES RUBINFELD.

HET BIOSCOOPWEZEN IN NEDERLAND.

Laat men de periodieke crisisperioden buiten beschouwing en beziet men de economische ontwikkeling over een langer tijdvak, dan heeft de groote toename der productiviteit met de algemeene welvaartsvermeerdering ook een belangrijke verkorting van den werktijd gebracht. Een verkorting, die haar maximum nog niet heeft bereikt, en die in de toekomst, misschien reeds in de naaste toekomst door een verdere beperking van den dagelijkschen arbeidstijd zal worden gevolgd.

Met deze ontwikkeling is ook belangstelling ontstaan voor de besteding van den *vrijen* tijd. Dit laatste vraagstuk is van verschillende kanten te benaderen. Men kan uitgaan, zooals bij verschillende enquêtes reeds het geval is geweest, van de individueele personen en trachten te weten te komen, op welke wijze men zich buiten de werkuren bezig houdt. Men kan ook van den anderen kant beginnen en zien op welke wijze en in welken omvang gelegenheid tot ontspanning wordt geboden en in welke mate van deze mogelijkheden wordt geprofiteerd. Beide methoden hebben hun eigen karakter en meer dan tusschen beide te kiezen, zal men zoowel in de eene als in de andere richting moeten onderzoeken en de resultaten elkander moeten laten aanvullen.

Het is intusschen wel merkwaardig, dat waar het niet ontbreekt aan beoordeelende en veroordeelende *beschouwingen* over den aard van vrijwel alle soorten van ontspanning, *feitelijke gegevens* over den omvang, waarin deze wordt genoten, zeer moeilijk en onvolledig zijn te verkrijgen, terwijl, met uitzondering voor enkele onderdeelen, samenvattende overzichten niet bestaan. En dit geldt zoowel voor sport als voor tooneel en muziek, musea en lectuur, bioscoop en radio, enz. De laatste beide nemen hierbij in verschillende opzichten een speciale plaats in. Beide zijn het product van het steeds verdergaande technisch kunnen der menschheid, hebben in korten tijd een werelddebet veroverd en zijn van groote betekenis geworden voor de cultureele ontwikkeling, hoewel misschien niet altijd in gunstigen zin. Beide takken hebben ook in economischen zin een belangrijke plaats verkregen. Men kan nl. op grond van de beschikbare gegevens aannemen, dat de Nederlandsche bevolking minstens 50 tot 60 millioen gulden per jaar voor bioscoop en radio uitgeeft, een niet gering bedrag naast b.v. de 75 millioen voor onze defensie en de 130 millioen voor tabak, sigaren en sigaretten.

Hieronder zijn thans enkele cijfers bijeengebracht over de bioscoop. Volledig zijn zij niet. In ons land zijn er slechts enkele beschikbaar. Het is echter in hoofdzaak de bedoeling de aandacht te vragen voor een gebied, dat uit tal van overwegingen binnen het terrein van het statistisch onderzoek dient te worden betrokken.

Volgens de uitkomsten van de Bedrijfstelling 1930¹⁾ zijn in ons land in het bioscoopbedrijf 246 plaatselijke vestigingen geteld, welke men met eenzelfde aantal bioscopen gelijk kan stellen. Hiervan waren er in Amsterdam 27 gevestigd, in Rotterdam 17, in Den Haag 13, in Utrecht 6, in Haarlem 4 en in Groningen 4 en in deze gemeenten boven 100.000 inwoners tezamen dus 71 van de 246. De verdeling over de andere gemeente in ons land blijkt uit onderstaande cijfers.

Grootte der gemeenten	Aantal gemeenten met biosc.	Aantal gem. bioscopen	Tot. aantal bioscopen	Aantal inw. per bioscoop
50—100,000	12	12	40	20.000
20— 50.000	28	24	46	20.000
10— 20.000	86	35	48	25.000
5— 10,000	172	31	31	39.000
—5.000	774	10	10	168.000

Dat in de laatste groepen nog gemeenten met bioscopen voorkomen, houdt ongetwijfeld verband met den aard der gemeenten, waar zij zijn gevestigd en van de daar wonende bevolking en met de ligging ten opzichte van andere kleine gemeenten in de omgeving.

Het aantal zitplaatsen, voor een juiste vergelijking onmisbaar, is niet bekend. Alleen voor Amsterdam zijn hierover eenige cijfers beschikbaar.

In 1933 bedroeg daar het aantal bioscopen 29 met in totaal 14.675 plaatsen, terwijl het thans 35 met 19.333 plaatsen bedraagt. De in deze jaren nieuw geopende theaters zijn in hoofdzaak kleine bioscopen met 250—750 zitplaatsen, welke met de uitbreiding der stad in de buitenwijken werden opgericht, en vrijwel geheel zijn aangewezen op de in de naaste omgeving wonende bevolking.

Doch ook in het geheel genomen nemen de kleine bioscopen een overwegende plaats in en bedraagt de gemiddelde grootte slechts 550 zitplaatsen.

Amsterdam 1936		
Zitplaatsen	Bioscopen	Zitplaatsen
1500 en meer	2	3378
1000—1500	2	2349
750 —1000	2	1522
500 — 750	8	4439
250 — 500	17	6970
—250	4	675
	<u>35</u>	<u>19.333</u>

De vier bioscopen met meer dan 1000 plaatsen blijven dus tezamen over niet minder dan 30 pCt. der totale bioscoopruimte te beschikken.

Het bioscoopbezoek is in den loop der jaren sterk toegenomen, hetgeen op grond van de gegevens van de administratie der gemakkelijheidsbelasting is na te gaan.

In 1916 waren in Amsterdam van de 6.8 miljoen afgegeven plaatsbewijzen voor openbare gemakkelijheden, 3.8 miljoen bioscoopentree's of wel 56 pCt. In 1925 was dit percentage toegenomen tot 60, terwijl het in 1935 71 bedroeg, nl. 8.4 miljoen van de 11.4 miljoen. In deze 20 jaar nam het totale jaarlijksche bezoek aan openbare gemakkelijheden dus met ruim 5 miljoen toe, waarvan ruim 4½ miljoen voor rekening der bioscopen.

Het bioscoopbezoek is echter niet alleen relatief ten opzichte van andere gemakkelijheden, doch ook op zichzelf bezien belangrijk gestegen.

	Aantal bioscoop-bezoeken per jaar	
	per inwoner	per inw. van 15 j. en ouder
1916	6.0	8.4
1920	9.0	12.2
1925	8.6	11.5
1930	10.3	13.5
1935	10.8	14.0

Al zullen onder de bezoekers ook niet-Amsterdam-

mers voorkomen, dan kan men toch aannemen, dat, gemiddeld genomen, tegenwoordig iedere Amsterdammer van 15 jaar of ouder minstens één maal per maand naar de bioscoop gaat.

In totaal betaalden de 8.4 miljoen bezoekers der Amsterdamsche bioscopen in 1935 een bedrag van rond 4 miljoen gulden aan entree's, waarvan bijna 7 ton aan de gemeente ten goede kwam. In 1932 en 1933 was het totaal bedrag f 4½ miljoen en het aantal bezoekers slechts 6.6 miljoen. De sindsdien verlaagde entreeprijzen hebben dus ongetwijfeld een stimulerende werking uitgeoefend. In 1935 was de gemiddeld betaalde entreeprijs f 0.48, terwijl 75 pCt. der bezoekers minder dan f 0.50 betaalden. Voor de schouwburgers waren deze cijfers resp. f 1.38 en 22 pCt. De toenemende voorkeur voor de film kan dus voor een deel ook een crisisverschijnsel zijn: een verschuiving van het duurdere schouwburgbezoek naar het belangrijk goedkoopere bioscoopbezoek.

Uit de beschikbare cijfers is ook een indruk te verkrijgen van de gemiddelde bezetting per voorstelling. Neemt men voor Amsterdam een gemiddelde van 3 voorstellingen per dag (2 per avond en 1 matinéevoorstelling), dan komt men per jaar op 1100 voorstellingen. Bij de 8.4 miljoen bezoekers in 1935 wil dit zeggen 7600 bezoekers per voorstelling en op de totale beschikbare ruimte van ruim 19.000 zitplaatsen beteekent dit dus een gemiddelde bezetting van 40 pCt. Het spreekt vanzelf, dat dit cijfer voor de afzonderlijke bioscopen in de binnen- en de buitenstad, in de avond- en middagvoorstellingen, bij die in de week en des Zondags en ook in de verschillende maanden van het jaar zeer uiteen kan loopen.

Ook voor Rotterdam zijn enkele cijfers beschikbaar. In 1935 bezochten daar 5.130.000 personen de bioscoop, d.w.z. 8.6 bezoeker per inwoner per jaar en 11.8 per inwoner van 15 jaar en ouder. Lagere cijfers dus dan de hierboven vermelde voor Amsterdam (resp. 10.8 en 14.0).

Ter beoordeeling van bovenstaande cijfers volgen thans nog enkele buitenlandsche gegevens.

Berlijn¹⁾ telde in 1934 bij een bevolking van ruim 4 miljoen zielen 394 bioscopen met 194.000 zitplaatsen, d.w.z. 1 bioscoop per 11.000 inwoners en 1 zitplaats per 22 inwoners. Voor Amsterdam waren deze cijfers in 1936 resp. 22.000 en 40 en de totale bioscoopruimte is dus in Berlijn, relatief gezien, ongeveer het dubbele van die in Amsterdam. Wat de grootte der bioscopen aangaat bestaat er echter veel overeenstemming. In Amsterdam tellen de bioscopen gemiddeld 550 zitplaatsen, in Berlijn 500. In Amsterdam is het aantal zitplaatsen in 9 pCt. der bioscopen meer dan duizend en in 60 pCt. minder dan 500, terwijl voor Berlijn de overeenkomstige percentages 10 en 64 zijn!

Het bioscoopbezoek is in Berlijn wat hooger. In 1934 in totaal rond 50 miljoen, d.w.z. 12 bezoeken per jaar per inwoner (in Amsterdam in 1934 9.4). Berekend per inwoner van 15 jaar en ouder waren de cijfers 14.1 en 12.2 en het Berlijnsche dus ruim 15 pCt. hooger. Daar de beschikbare ruimte bijna dubbel zoo groot is, is te Berlijn de gemiddelde bezetting veel ongunstiger dan te Amsterdam. Bij 1100 voorstellingen per jaar komt men voor Berlijn op 46.000 bezoekers per voorstelling, wat op 194.000 plaatsen een gemiddelde bezetting van 25 pCt. beteekent. Dit cijfer is nog te gunstig. In tal van bioscopen is het aantal voorstellingen meer dan 3, zooals voor Amsterdam is aangenomen.

In Engeland²⁾ zijn de verhoudingen in tal van opzichten anders. Londen (postal area met 6.4 miljoen inwoners) telde in 1934 401 bioscopen met 462.000 zitplaatsen of wel 1150 per bioscoop, een gemiddelde, dat meer dan tweemaal zoo groot is als dat te Am-

¹⁾ Berliner Wirtschaftsberichte, 1936, No. 3.

²⁾ Journal of the Royal Statistical Society, 1936-I, p. 67 ev.

¹⁾ Uitgave Centraal Bureau voor de Statistiek. De verder volgende cijfers over Amsterdam en Rotterdam zijn o.m. ontleend aan de Jaarboeken en Maandberichten dezer gemeenten.

sterdam en te Berlijn. Slechts 16 pCt. der bioscopen heeft minder dan 500 plaatsen en in niet minder dan 45 pCt. is dit aantal meer dan duizend. Men heeft er 1 zitplaats per 14 inwoners, tegen 1 op de 22 in Berlijn en 1 op de 40 in Amsterdam.

Ook de omvang van het bioscoopbezoek is in Engeland veel grooter. In 1934 bedroeg het 22 bezoeken per inwoner per jaar en 30 per inwoner van 15 jaar en ouder. Voor Londen, waarvoor geen afzonderlijke cijfers bekend zijn, zal het niet lager zijn geweest. Desondanks is, gezien de groote omvang van de bioscoopruimte, de gemiddelde bezetting niet hoog. Deze is nl. op grond van verschillende gegevens op 33 pCt. berekend.

In totaal werd in 1934 in Engeland ruim £ 41 miljoen aan bioscoopentree's betaald, waaronder £ 6.8 miljoen aan gemakkelijksbelasting, hetgeen op 20 pCt. der netto entreeprijs neerkomt, een percentage gelijk aan dat, hetwelk te Amsterdam wordt geheven.

Hoewel de op ons land betrekking hebbende cijfers mede door de vergelijking met enkele buitenlandsche, een globalen indruk geven, blijven er nog tal van vragen, zoowel ten aanzien van het bioscoopbezoekend publiek als van den algemeen economischen en den bedrijfseconomischen kant van het bioscoopbedrijf onbeantwoord.

Dit is jammer, omdat de heffing der gemakkelijksbelasting en het contact, dat de administratie daarvan met de bioscoopbedrijven heeft, de mogelijkheid biedt om op eenvoudige wijze reeds tal van belangrijke gegevens te verkrijgen.

Het wekt eenige verwondering, dat hieraan tot dusverre zoo goed als geen aandacht is geschonken. Temeer, omdat de belastingheffing reeds zoovele malen en op zoo verschillend gebied de verzameling van statistische gegevens heeft mogelijk gemaakt.

De gemakkelijksbelasting is echter een gemeentelijke belasting, en de verzameling der gegevens voor het geheele land is dus minder eenvoudig dan indien men met een rijksheffing te doen had. Dit is evenwel geen overwegend bezwaar. Het initiatief zou kunnen uitgaan van de Afdeling gemeentelijke statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek, welke regelmatig met alle gemeenten in contact staat voor de verzameling van tal van andere statistische gegevens. Volgens een eenvoudig schema beginnend, zou op deze wijze een goed vergelijkbaar materiaal ter beschikking komen, dat voor geleidelijken uitbouw vatbaar is. Wel is het wenschelijk, dat dan niet alleen de bioscoop, doch tegelijkertijd alle onder de belasting vallende gemakkelijksbelastingen in het onderzoek worden betrokken.

T. VAN DEN BRINK.

INGEZONDEN STUKKEN. CURAÇAO EN ARUBA.

De Heer J. J. Korndorffer schrijft ons:

Het belangwekkende artikel van de hand van den heer Dr. Ir. Cohen Henriquez over de economische beteekenis van Curaçao en Aruba, in No. 1083 van E.-S.B. doet, in verband met de reeds eenige malen voorgekomen, zeer ingrijpende wijzigingen in den economischen toestand van Curaçao, de vraag rijzen, of de Regeering ginds bij haar financieel beleid rekening houdt met de ervaring, dat uitzonderlijk groote bloei veelal niet eeuwig duurt. Met de ervaring van vroeger voor oogen, lijkt het eenigszins speculatief schuld op langen termijn aan te gaan tot een belangrijk bedrag, zelfs ter verbetering van havens en dergelijke, veelal als productief beschouwde, werken.

Een klein land als Curaçao, waar zeer groote verdiensten samengaan met de mogelijkheid van zeer aanzienlijke vermindering van inkomsten, zooals ook het verleden reeds te zien gaf, moet zoo mogelijk schuld-vrij zijn. En hoe is de toestand wat andere verplichtingen op langen termijn betreft, zooals pensioenen, personeelcontracten, enz.?

De geweldige toeneming der bevolking van pl.m. 34.000 in 1920 tot pl.m. 52.000 in 1934 en op Aruba van pl.m. 9.000 tot pl.m. 19.000, doet verder de vraag stellen, of de Regeering bevoegd blijft, ook na een jarenlang verblijf van vreemdelingen, deze te allen tijde, zonder veel omslag, weder te verwijderen, zelfs wanneer het ijverige en ordelijke medeburgers betreft.

Vooruitzien is een eisch, met betrekking tot eilanden, die economisch zoo éénzijdig georiënteerd schijnen te zijn als Curaçao en Aruba, zelfs wanneer landbouw en veeteelt niet in die mate zouden zijn achteruitgegaan, als de heer Henriquez mededeelt. Zou deze bereid zijn in dit tijdschrift enkele aanvullende mededeelingen te doen, waaruit blijkt, dat de Regeering ten volle rekening houdt met de ervaring, dat uitzonderlijke bloei veelal niet van zeer langen duur is? Bij een ernstigen terugslag zouden Curaçao en Aruba er nog veel slechter aan toe zijn dan een aantal gemeenten in ons land met enorme schuldverplichtingen op langen termijn. Vermoedelijk is echter ginds de toestand wel in orde. Met een enkel woord als toelichting, zal de heer Henriquez ongetwijfeld vele belangstellenden verplichten.

N a s c h r i f t. Voor West-Indische aangelegenheden is de belangstelling in Nederland steeds met een lantaarntje te zoeken; naar het schijnt zelfs dan, als groote moederlandsche belangen met deze gelieerd zijn. Ik ben den heer Korndorffer dan ook zeer dankbaar voor zijn opmerkingen, die van veel interesse getuigen en die bovendien de kern van het probleem raken.

De groote welvaart van Curaçao bevindt zich tot op heden inderdaad op zeer wankel basis. De bloei is geheel afhankelijk van de petroleum-industrie en het verdwijnen, tijdelijk stopzetten of inkrimpen daarvan, beteekent voor Curaçao, economisch gesproken, een geheele of gedeeltelijke ondergang: immers, de vroegere middelen van bestaan zijn verdwenen en zullen niet dan voor een zeer gering deel kunnen herleven.

Nu kan men — gehoopt wordt, terecht — diegenen pessimisten noemen, die vreezen, dat de Venezolaansche Regeering op een goeden dag zal eischen, dat alle petroleum in het land zelve wordt verwerkt. Men zal kunnen aanvoeren, dat de Engelsche en Amerikaansche belangen waarborgen scheppen tegen te drastische maatregelen in deze richting. Daartegenover staat weer, dat concessies voor nieuwe velden tegenwoordig slechts verleend schijnen te worden onder voorwaarden, die verwerking binnen Venezuela waarborgen (b.v. hoog uitvoerrecht) en dat men dan ook, naar verluidt, in dit land bezig is aan den bouw van belangrijke raffinaderijen.

Buiten dit alles om echter is van alles overheersende beteekenis het feit, dat de levensduur der bronnen, vooral in acht genomen het steeds geweldige toenemende verbruik van petroleumderivaten, uiteraard beperkt is, en waarschijnlijk wel zóó beperkt, dat men, binnen het kader van een vooruitziende politiek, gerust van een urgent probleem kan spreken.

Een schuldenlast heeft Curaçao gelukkig niet. Van 1890 tot 1924 steunde het moederland met een paar ton jaarlijks; dit geschiedde echter „à fonds perdu“). Nadien kon het gebiedsdeel zich bedruipen. In 1930 werden uit de Nederlandsche schatkist z.g. „Kasvoorschotten“ verstrekt voor het bekostigen van de havenverbetering en de uitvoering van andere openbare werken, ten totale van pl.m. 8 miljoen gulden. Deze voorschotten zijn nu echter reeds geheel of zoo goed als geheel afgelost.

Het is begrijpelijk, dat gedurende de haussejaren de ambtenaarstractementen moesten worden verhoogd; terwijl ook het ambtenarencorps zeer sterk

¹⁾ Weliswaar spreekt men er over, of het niet billijk is, deze steun, althans gedeeltelijk, te laten restitueeren, nu de Curaçaosche begrotingen „blijvend“ overschotten aantoonen.

werd uitgebreid. Een en ander brengt in totaal zware pensioenverplichtingen met zich mede. Hierbij dient evenwel in acht genomen te worden, dat de ambtenaar slechts recht heeft op pensioen na 20-jarigen diensttijd, bij een leeftijd van 50 jaar. Een pensioenfonds wordt gevormd.

Dit zijn dus lichtpunten: geen schuldenlast en vorming van een pensioenfonds. Er blijven echter genoeg inktzwarte onweerswolken over. Ten tijde, dat Curaçao's geluksster zich ter kimme zal neigen, zal men opgescheept zitten met een groot aantal deels onnutte, deels te groote, gebouwen voor den algemeene dienst, kostbare wegen, een te groot waterleiding-net en twee destillatie-inrichtingen, een uitgebreid rioleeringsstelsel, een te kostbaar krankzinnigengesticht, enz. enz., die allemaal onderhouden moeten worden. Het ambtenarencorps, de gezondheidsdienst, de politie, het onderwijs, kunnen slechts zeer geleidelijk worden ingekrompen; en men moet bovendien rekenen op uitkeering van wachtgeld gedurende wel 4 jaar aan vele ambtenaren, die nog niet pensioengerechtigd zijn.

De vreemdelingen kan men, theoretisch althans, zonder meer uit het land voeren; echter zal vermoedelijk, zij het maar gedurende een paar jaar van „aanpassing”, werkloozensteun aan de eigen landkinderen onder de oogen moeten worden gezien. Bedenkt men, dat een drastische verarming zal optreden bij een bevolking, die in alle lagen gewend is geraakt aan een levenspeil, dat oneindig veel hooger ligt dan het vroeger durfde droomen, dan moeten de politieke onaangenaamheden, waarmede eenmaal rekening zal moeten worden gehouden, niet te laag worden aangeslagen.

Voorts moeten wij ruimte laten voor de mogelijkheid, dat wellicht de val, wanneer hij komt, nóg dieper zal zijn, dan men, op grond van de tegenwoordige gegevens, verwacht. Immers, het herstel van de wereldconjunctuur kan voor Curaçao in de volgende jaren een nieuwe hausse beteekenen, waarvan de top boven dien van 1929 ligt, welke omstandigheid nieuwe investeringen van particulieren en overheid mede zal brengen. Bovendien nog bestaan plannen van onze vooruitstrevende K. L. M. om Curaçao te ontwikkelen tot een luchthaven van beteekenis, terwijl ook gesproken wordt van een nieuwe, uiteraard zeer kostbare, brug over de St. Annabaai.

Men ziet het, de afwezigheid van schuldenlast en het vormen van een pensioenfonds zijn bij lange na geen voldoende waarborg tegen de catastrofe, die Curaçao bedreigt.

Is deze catastrofe te voorkomen? Aan de beantwoording van deze vraag kan ik hier slechts enkele korte woorden wijden; uitvoerige bespreking zal elders worden gegeven.

In de eerste plaats bedenke men, dat met de ontsluiting van de geweldige rijkdommen van de Caraïbische landen rondom Curaçao nog nauwelijks een allereerste begin is gemaakt. Verdwijnt de petroleum, dan zouden er vermoedelijk andere industrieën voor in de plaats kunnen komen. En waarom zouden de schepen niet in de toekomst de synthetische vloeibare brandstof, die eens de petroleum zal substituereen, op Curaçao kunnen bunkeren, zooals zij er vroeger de kolen bunkerden?

Nog een stap verder: zou het geheel onmogelijk zijn, deze synthetische brandstof ter plaatse aan te maken?

Curaçao's sleutelpositie in de Caraïbische Zee heeft niet met de Venezolaansche petroleum te staan en te vallen. Het behouden van deze sleutelpositie en het versterken daarvan zou zelfs belangrijke geldelijke offers waard zijn; het is veel meer dan een Curaçaosch belang, het is een Rijksbelang. Men bedenke: het zou voor de regering wel eens verkieslijker kunnen zijn bepaalde ondernemingen of bedrijven met een zeker kapitaal tegemoet te komen, (al zou uit principiële gronden het toekennen van steun wel het allerlaatste middel zijn waartoe men zou moeten grijpen), dan een grooter bedrag als steun aan een armlastige kolonie uit te keeren en een nog veel grooter geïnvesteerd kapitaal aan vernietiging prijs te geven.

Het is echter heelemaal niet gezegd dat het behoud van Curaçao's welvaart eenigszins belangrijke offers van het moederland zou vergen, het tegendeel zou wel eens het geval kunnen zijn. Het allereerste noodzakelijke kost heelemaal geen geld, dat is belangstaling. Het tweede, wat noodig is om Curaçao's dreigenden ondergang te voorkomen en tegelijkertijd wellicht voor Nederland belangrijke expansiemogelijkheden te ontsluiten, kost relatief weinig geld; het is een systematisch en grondig economisch en technologisch onderzoek door bevoegde Nederlandsche instanties, betreffende Curaçao, bezien in het Caraïbische kader. Alleen op deze basis zal eenigerlei zinvolle en doelbewuste politiek mogelijk zijn.

De apparaten voor economisch en technologisch onderzoek zal Curaçao nooit en te nimmer zelfstandig kunnen scheppen. *Het gebiedsdeel moet opgenomen worden in het wordende systeem van de Nederlandsche Economisch Technologische Instituten.* Indien ergens in ons land de noodzaak van Economisch Technologisch onderzoek urgent is, dan is het wel in dit gebiedsdeel, van welks problemen en mogelijkheden de economisch en technologisch bevoegde instanties in Nederland niets weten.

Het heeft echter den schijn of men het verkieslijker vindt de kans te loopen in de toekomst veel expansiemogelijkheden voor Nederland te vergoopen en veel geld uit te geven voor een armlastige kolonie dan in het heden aan Curaçao de aandacht te besteden, die het waard is en er desnoods ook eenig geld voor uit te geven.

Men zal echter eens en voor al moeten afrekenen met de bewust of onbewust heerschende opvatting, als zou West-Indië niets meer zijn als een „appendix”, die men veilig en wel onder de hoede van „Kolonien” gesteld heeft en waarvan de rest van Nederland zich niets heeft aan te trekken. Men stelt aldus „Kolonien” voor vraagstukken, die het niet kan opwerpen noch oplossen, omdat het daartoe ten eenemale de structuur en middelen ontbeert.

Hoe ware het niet te hopen, dat behalve de heer

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	18/24 Oct. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	18/24 Oct. 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1936	1935
Tarwe	14.801	793.286	808.846	—	9.061	16.501	802.347	825.347
Rogge	3.646	212.842	189.320	—	1.976	701	214.818	190.021
Boekweit	320	20.258	17.003	—	350	—	20.608	17.003
Maïs	6.548	606.003	644.603	4.325	122.701	98.977	728.704	743.580
Gerst	15.100	265.055	283.078	2.231	18.824	24.781	283.879	307.859
Haver	3.300	79.268	123.501	—	1.175	1.660	80.443	125.161
Lijnzaad	6.910	216.714	150.532	2.065	147.281	288.199	363.995	438.731
Lijnkoek	850	41.607	40.402	—	375	—	41.982	40.402
Tarwemeel	335	29.723	16.197	30	7.326	5.147	37.049	21.344
Andere meelsoorten	460	28.187	26.691	—	1.121	1.121	29.318	29.460

Korndorffer ook anderen van hun belangstelling blijken gaven voor de hier aangestipte problemen, die heusch niet alleen specifiek Curaçaosche beteekenis bezitten, maar integendeel van groote draagwijdte zijn, óók voor Europeesch Nederland.

Een bezitting met zulk een gunstige economisch-strategische positie als Curaçao, gelegen temidden van een potentieel zeer rijk gebied, dat aan de vooravond van haar ontwikkeling staat, mag men niet als „quantité négligeable” beschouwen.

Dr. Ir. P. COHEN HENRIQUEZ.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

In de bankdisconto's is sinds de opgave in E.S.B. van 21 October, pag. 773 geen wijziging gekomen.

OPEN MARKT.

Table showing bank discount rates for various cities (Amsterdam, Londen, Berlijn, New York) across different dates from 1936 to 1914.

1) Koers van 23 Oct. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table showing exchange rates for various locations (New York, Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, Batavia) from 1936 to 1914.

Table showing exchange rates for Zwitserland, Weenen, Praag, Boekarest, Milaan, Madrid from 1936 to 1914.

Table showing exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsinki, Buenos Aires, Montreal from 1936 to 1914.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. *) Part. opgave. In 't Iste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table showing exchange rates for London, Paris, Berlin, Amsterdam from 1936 to 1914.

KOERSEN TE LONDEN.

Table showing exchange rates for various cities (Alexandrië, Athene, Bangkok, Budapest, Buenos Aires, Calcutta, Constantin, Hongkong, Kobe, Lissabon, Mexico, Montevideo, Montreal, Riód. Janeiro, Shanghai, Singapore, Valparaiso, Warschau) from 1936 to 1914.

1) Offic. not. 7 Oct. 1936. 2) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 2 Sept. 17.00. 3) Offic. not. 6 Oct. 1935. 4) Id. 11 Mrt. 1935. 5) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS *)

Table showing silver and gold prices for London and New York from 1936 to 1914.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Table showing the financial status of the Netherlands Treasury, including assets and liabilities, from 1936 to 1914.

Table showing the financial status of the Netherlands Treasury, including assets and liabilities, from 1936 to 1914.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table showing the floating debt of the Netherlands-Indische Bank from 1936 to 1914.

SURINAAMSCHES BANK.

Table showing the financial status of the Surinamese Bank from 1936 to 1914.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 26 October 1936.

		Activa.	
Binnenl. Wis- (Hfdbk. f 20.146.694,23	sels, Prom. (Bijbnk. „ 313.746,13	enz. in disc. (Ag.sch. „ 2.207.008,—	f 22.667.448,36
Papier o. h. Buitenl. in disconto	„	Idem eigen portef. f 2.244.000,—	„
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel. „	„	„	2.244.000,—
Beleeningen (Hfdbk. f 209.437.331,70 ¹⁾	incl. vrsch. (Bijbnk. „ 6.918.836,26	in rek.-crt. (Ag.sch. „ 33.354.706,32	op onderp. f 249.710.874,28
Op Effecten	f 246.949.661,48 ¹⁾	Op Goederen Spec. „ 2.761.212,80	„ 249.710.874,28 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk	„	Munt, Goud	f 124.106.740,—
Muntmat., Goud ..	„ 445.788.032,87	„	f 569.894.772,87
Munt, Zilver, enz. „	„ 20.887.440,61	Muntmat., Zilver ..	„
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	„ 39.433.272,13	Gebouwen en Meub. der Bank	„ 4.600.000,—
Diverse rekeningen	„ 5.285.860,33	Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5 '32, S. No. 221) ..	„ 11.958.329,12
	f 926.681.997,70		

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000,—
Reservefonds	„ 3.105.769,04
Bijzondere reserve	„ 6.300.000,—
Pensioenfonds	„ 10.232.091,71
Bankbiljetten in omloop	„ 761.268.045,—
Bankassignatiën in omloop	„ 73.695,34
Rek.-Cour. { Het Rijk f 57.885.465,22	saldo's: { Anderen „ 65.399.030,14
Diverse rekeningen	„ 123.284.495,36
	„ 2.417.901,25
	f 926.681.997,70

Beschikbaar metaalsaldo	f 237.867.495,25
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is „	594.668.738,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	„

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)..... f 68.518.450,—²⁾ Waarvan in het buitenland..... 10.500.000,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andero opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
26 Oct. '36	124107	445.788	761.268	123.358	237.867	67
19 „ '36	124106	445.788	764.716	122.262	236.250	66,5
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
26 Oct. 1936	22.667	—	249.711	2.244	5.286
19 „ 1936	22.646	—	2.244	2.244	5.348
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.**JAVASCHE BANK.**

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andero opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
24 Oct. '36 ^{a)}	108.270		156.850	27.350	34.590
17 „ '36 ^{a)}	108.060		159.480	23.190	34.992
26 Sept. 1936	88.565	20.195	155.394	23.277	37.291
19 „ 1936	89.065	19.609	157.618	22.654	36.566
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
24 Oct. '36 ^{a)}	2.230	75.030		10.850	59
17 „ '36 ^{a)}	2.190	73.760		10.820	59
26 Sept. 1936	1.945	10.311	50.470	10.037	61
19 „ 1936	1.679	10.378	52.258	10.146	60
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.**BANK VAN ENGELAND.**

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
21 Oct. 1936	249.677	440.100	68.560	6.744	21.552
14 „ 1936	249.732	446.367	62.294	9.553	19.377
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
21 Oct. '36	79.943	37.597	81.425	41.112	69.577	43,4
14 „ '36	80.368	31.616	82.156	41.231	63.366	40,9
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.**BANK VAN FRANKRIJK.**

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
16 Oct. '36	62.359	552	12	8.471	1.476	5.270	3.200
9 „ '36	62.359	549	17	9.215	1.476	5.607	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
16 Oct. '36	5.640	2.555	85.371	1.853	1.801	8.178
9 „ '36	5.640	2.494	85.778	1.515	1.770	9.319
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluitpost activa.**DUITSCHER RIJKSBANK.**

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. (circ. banken ¹⁾)	Deviezen als goud-dekking geldende	Andero wissels en cheques	Beleeningen
23 Oct. 1936	63,8	27,9	5,3	4.429,9	36,2
15 „ 1936	63,4	27,6	5,5	4.567,8	44,3
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
23 Oct. 1936	219,3	581,9	4.274,5	683,8	261,8
15 „ 1936	219,3	604,6	4.398,4	693,8	263,3
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ W.o. Rentenbankscheine 23, 15 Oct. resp. 33 29 mill.**NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belgia's).**

Data 1936	Goud		Munt en diversen Binn-en- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen						Schatkist	Partic.
22 Oct.	3.680	55	1.350	70	157	40	4.460	31	852
15 „	3.710	53	1.364	68	157	40	4.502	37	844

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ²⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
14 Oct. '36	8.594,5	8.581,4	251,3	8,2	3,1
7 „ '36	8.540,1	8.527,9	252,2	7,5	3,1

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu-latie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
14 Oct. '36	2.430,2	4.093,2	7.000,9	130,2	79,7	—
7 „ '36	2.430,2	4.077,7	6.946,2	130,2	79,8	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.²⁾ „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.**PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.**

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
7 Ogt. '36	1	8.703	13.904	5.117	27.413	5.069
30 Sep. '36	—	8.753	13.929	5.023	27.429	5.063

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of Eng-land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be-treffende valuta.